

נתיבות דעת

ביאורים ופגנים נפלאים לבאר ולהבין את ענייני הפרשה בדרך הפשט

פניני הפרשה

מדוע הנשים קודמות לאנשים בקבלת התורה

**כה תאמר לבית יעקב ותגיד
לבני ישראל (י"ג, ג)**

לבית יעקב. אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה. ותגיד לבני ישראל. עונשין ודקדוקין פרש לזכרים, דברים הקשין כגידין. (רש"י).

בשמות רבה מבואר, שעל כן הקדים את הנשים לפני האנשים בנותן תורה, כדי שיהיו מנהיגות את בניהן לתורה. וביאור העניין, כי אף שהאשה אינה מצווה על לימוד התורה, אמנם היא מצויה בביתה יותר מהאיש, והיא טורחת על בניה להביאם לבית הספר, לקרוא מקרא ולשנות משנה, על כן דיבר הכתוב אליהן תחילה כדי לכבדן יותר, שתהיינה זריזות להנהיג את בניהן לתורה, על אף שאינן מצוות בתלמוד תורה.

ולפי זה יש לפרש הפסוק כך, שכיון שאין האשה מצווה על לימוד התורה, הרי שעיקר הציווי של 'כה תאמר לבית יעקב' - אלו הנשים, הוא 'ותגיד לבני ישראל' - שהיא תגיד לבניה שילמדו תורה, ותטרח להביאם ללמוד, ועל ידי זה יהיו הנשים בכלל קבלת התורה.

בנתיב הפשט

מדוע חפץ יתרו שיכבדו משה ויצא לקראתו

אשתו, כנאמר (פסוק ב), 'אחר שילוחיה', היה זה לחרפה שתבוא צפורה למשה מבלי שיקדים משה ויקרא לה, על כן אמר לו שיצא לקראתה כדי להראות שחפץ בה.

והמשיך ואמר, ואם אין אתה יוצא בגין אשתך, צא בגין שני בניה, כדי שלא יחשבו ישראל שיש בהם פגם, מאחר שאמם היא בתו של יתרו שעבד ע"ז, [ואמרו במכילתא, שהשביע יתרו את משה, שבנו הראשון יהיה לע"ז], על כן ראוי שיצא לקראתם כדי להראות שאין בהם רבב.

יפה תואר (על שמו"ר)

ובגור אריה תירץ, כי לא היה בזה משום רדיפת הכבוד, אלא רק הסרת הגנאי והבזיון, כי כל אדם, אפילו צדיק וחסיד מקפיד על בזיונו, והרי מדרך העולם לכבד את האורח, ובפרט אם הוא אדם חשוב, ואם אינו מכבדו ממילא נמצא שמבזהו, ולכן אם לא היה משה

ויאמר אל משה אני חותנך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה (יח, 1)

אם אין אתה יוצא בגיני, צא בגין אשתך, ואם אין אתה יוצא בגין אשתך, צא בגין שני בניה. (רש"י).

ויש להבין, כיצד יתכן שחכם לב גדול כיתרו שהניח ועזב כבודו של עולם, יהיה רודף אחרי כבוד, ויתבע הדבר בפה, שיצא משה לקראתו.

ויש לומר, שכיון שהיה יתרו עובד עבודה זרה, חשש יתרו שיחשבו ישראל שמשה מתבייש בחותנו, ועל ידי כן יהיה יתרו נבזה בעיני ישראל, לכן ביקש ממנו שיצא לקראתו, כדי להראות שחשוב יתרו מאד בעיניו ולא יגנוהו, וגם כדי ללמדם שצריך לקרב את הגרים.

והמשיך יתרו ואמר, אם אין אתה יוצא בגיני, צא בגין אשתך, שכיון ששילח את

להזמנת - 1800-22-55-66
ובחנויות הספרים המובהרות

להבין

המאמרים שבגליון הם מעט מתוך האוצר שבספר נתיבות דעת

להינצל מן הגנאי והבזיון, ולא לשם רדיפת כבוד כלל.

ויצא לקראת יתרו שהיה חותנו, היה בזה בזיון וגנאי ליתרו, נמצא שיתרו ביקש זאת רק כדי

האם צריך רוח הקודש כדי לדון

ועד הערב - 'והודעתי את חוקי האלקים ואת תורותי'.

ועל כך השיב לו יתרו, נכון הדבר שאין מי שיכול לדון כמוך, אך אם תדון את כל העם לבדך, אזי 'כבד ממך הדבר לא תוכל עשוהו לבדך', ועל כן יעץ לו כך, 'ואתה תחזה' ברוח קדשך, 'אנשי חיל' - שלמים במצוות עשה, כי מכל מצוה נעשה פרקליט ומלאך, נמצא שמי שיש לו הרבה מצוות עשה יש לו חיל רב של מלאכים. והוסיף שיהיו גם 'יראי אלקים' - יראים ונשמרים ממצוות לא תעשה, וגם 'אנשי אמת' - שאינם נושאי פנים לכסות את האמת לטובת הגדול שיבוא לפנייהם לדין, וגם לא מפני הממון, כיון שיהיו 'שונאי בצע'. שכאשר צדיקים כאלו יהיו הדיינים הרי לא יאונה להם עיוות דין, ואין פחד שיצא מכשול מתחת ידיהם, שאף שאין הם במדרגה זו שהדבר בעצמו מתגלה אליהם, אמנם כיון שיהיו בהם כל המעלות הללו ודאי יעזרם ה' שתתגלה להם האמת ולא יהיה בצע בדינם, כי אין הקב"ה מביא תקלה לידי הצדיקים.

האם בני ישראל קיבלו את התורה ברצון או בכפייה

במדבר תנחומא (פרשת נח א) מבואר, שבאמירת 'נעשה ונשמע' קבלו עליהם רק את התורה שבכתב, כיון שאין בה יגיעה וצער, ודבריה מועטים, אמנם לא רצו לקבל את התורה שבעל פה, מפני שיש בה דקדוקי מצוות קלות וחמורות, ויש בה צער גדול ונדודי שינה, ואין היא מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, וכפה השי"ת עליהם הר כגיגית כדי להכריחם שיקבלו על עצמם גם את התורה שבעל פה.

ויאמר משה לחותנו כי יבוא אלי העם לדרוש אלקים (יח, טו)

האלשיך הק' הקשה, מה חידש משה ליתרו, באומרו: 'כי יבוא אלי העם לדרוש אלקים', 'כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי', הרי יתרו ראה זאת כשבאו אליו בני ישראל למשפט, ועל כך הוכיחו, ואם כן יש להבין מה השיב לו על תוכחתו.

וביאר שכך היה הדין ודברים ביניהם, משה השיב ליתרו, על כן יושב אני ודן לבדי, כי אין אדם זולתי שיוכל לדון כמוני. כי הרי כשאני יושב לדון, אזי 'כי יהיה להם דבר' - שהיה בין בעלי הדין מבלי עדים, ואין הדבר גלוי רק להם, הרי הדבר בעצמו 'בא אלי', ומתגלה לפני המעשה כפי שהיה לאשורו, וכן אם יטען אחד מהם טענה במרמה, אדע זאת ברוח קדשי, ולכן יכול אני לפסוק את הדין באמת ובצדק מוחלט, ועל כן רצה משה לפסוק הכל לבדו, כי חשש שאם אחרים ישבו לדון את העם, לא יוכלו תמיד לדון דין אמת לאמיתו. והוסיף לכך גם שהיה יושב ומלמד תורה מהבוקר

ולפי זה מובן היטב מדוע דקדק הכתוב לקרוא כאן לנשים - בית יעקב, ולזכרים - בני ישראל, שלפי שהנשים מצויות ב'בית', על כן ראויות הן לצוות את בניהן - 'בני ישראל' על התורה.

יפה תואר (על שמור"ה), **מהרש"א** (סוטה כא).

מה השייכות בין שמירת שבת לכיבוד אב

כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך (כ, יב)

האלשיך הק' דורש באופן נאה את הסמיכות של מצות זכור את יום השבת למצוה זו של כיבוד אב ואם, כי הנה מצות שבת באה לעורר את האדם, שכשם שצריך להכין בששת ימי החול את כל צרכי השבת, כדי שיוכל לאכול ולנוח בשבת כראוי, כמו כן צריך להכין תורה ומצוות בעולם הזה שיהיה לו לעולם הבא, שהוא יום שכולו שבת, דהיינו ש'ידע האדם שאין ענייני העולם הזה עיקר, ולא בא לעולם הזה כדי להיטיב לו בעולם הזה, אלא כדי שיכין ויקנה לעצמו קניינים לחיי העולם הבא.

ואף לגבי מצות כיבוד אב ואם, הרי אם היה כל עניינו ומטרתו של האדם שיבוא לטוב שבעולם הזה, אולי היה אפשר לומר שמצד הסברא אין לו לכבד את אביו ואמו, שהרי לעת עתה הם הרעו לו, שהביאוהו מהעולם העליון אל העולם הנפסד והירוד הזה, אמנם אחר שהודיע הכתוב על ידי מצות השבת, שעיקר ביאת האדם לעולם הזה היא לצורך ההכנה לעולם הבא, יום שכולו שבת, שבו יהיה נהנה מזיו השכינה, ויתענג עד אין קץ, אם כן ראוי ומובן החיוב לכבד את אביו ואמו, שהרי בכך שהביאוהו לעולם הזה, יוכל לקנות ולהשיג את חיי העולם הבא.

והכתוב מרמז זאת, 'כבד את אביך ואת אמך, למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' אלקיך נתן לך', כלומר, יאריכון ימיך בארץ העליונה היא העולם הבא אשר ה' נתן לישראל, כעין שנאמר (ישעיהו ס כא): 'לעולם יירשו ארץ', ודרשו חז"ל (סנהדרין צ), שהכוונה היא לעולם הבא.

ויתיצבו בתחתית ההר (יט, יז)

מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. (שבת פח.)

ויש להבין, לשם מה היה הצורך לכפות על ישראל לקבל את התורה, והרי כבר אמרו את הסכמתם לקבלה כשאמרו, 'כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע' (כד, ז).

למה זכו על ידי הקדמת נעשה לנשמע

ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה (יט, ח)

בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכו'. (שבת פח.).

ביאור ענין הקדמת נעשה לנשמע, שבני ישראל זירזו את עצמם לקבל מעתה את כל אשר יצום השי"ת, ואמרו, נעשה ונקיים את כל אשר יצונו, אף על פי שעדיין לא שמענו את הדברים, ואין אנו יודעים מה יצונו, כיון שהלכו בתמימות עם השי"ת, וסמכו עליו שלא יצוה עליהם לעשות דבר שלא יוכלו לעמוד בו.

ובאבות דרבי נתן (פכ"ב) מובא, כל שמעשיו מרובין מחכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת, שנאמר: 'נעשה ונשמע'.

ורבינו יונה (אבות פ"ג מ"ט) פירש הענין, שלכאורה היה להם לישראל לומר נשמע ונעשה, שהרי עליהם לשמוע תחילה כדי שיוכלו לעשות את המעשה, אלא שבכך שקבלו עליהם תחילה לעשות את כל אשר יצוה עליהם השי"ת, ואחרי כן ישמעו, בזה זכו שמיד קבלו שכר כאילו כבר עשו את כל המצוות.

ולזה אמרה המשנה שצריך אדם שמעשיו יהיו מרובים מחכמתו, שיש בזה עצה טובה נאה ומקובלת לאדם שעדיין אינו יודע את כל הדינים וההלכות, שלא יאבד את נפשו בינתיים, אלא יקבל על עצמו לקיים ולעשות את כל הדברים אשר יאמרו לו החכמים, ואת כל התורה והמשפט אשר יורו לו, ומיד כשיקבל על עצמו קבלה זו בלב שלם ובנפש חפצה, מקבל הוא שכר כאילו כבר עשה את כל המצוות.

ועל כן אמרו, 'כל שמעשיו מרובין מחכמתו' - שעדיין אינו עושה כיון שאינו יודע מה עליו לעשות, מכל מקום נקראים הם מעשיו, כיון שיש לו שכר עליהם כאילו עשאו, וזכה שתהיה 'חכמתו מתקיימת' - שילמד וידע כיצד לעשותם בפועל.

ובפירוש הטור הביא בשם רבי יוסף קמחי שפירש כך, ודאי כבר נתרצו ישראל כשאמרו נעשה ונשמע, אכן לאחר מכן כפה עליהם את ההר כדי להראותם חיבתו, ואמר להם טוב עשיתם שהתרציתם לקבל התורה, שאם הייתם מסרבים לא הייתי מניח אתכם, כאשר הנחתי לשאר האומות, שכפיית ההר עליהם לא היתה כדי להכריחם לקבל התורה, שהרי כבר התרצו בכך, אלא נעשה הדבר כדי להראות את חיבת השי"ת לישראל, שכל האומות סירבו לקבל את התורה, והשי"ת הניח להם, ואילו מחיבתו לבני ישראל אף אם היו מסרבים לקבלה, לא היה מניח להם, אלא היה מכריחם לקבל את התורה, כדי לזכותם בטוב הנצחי.

מתי יש לקנות את צרכי השבת

היא רק בסברות, דהיינו כיצד ראוי לנהוג כדי שיהיו מעשיו רצויים לשם שמים.

שבית שמאי סברו, שכיון שיש מצוה לזכור את יום השבת תמיד בכל יום ויום [כדברי רש"י כאן, 'תנו לב לזכור תמיד את יום השבת' וכו'], על כן ראוי לזכרו גם במאכלים, דהיינו על ידי שיכין בכל יום מאכל לכבוד שבת.

ובית הלל סוברים, שאכן מעלה זו ראויה וטובה היא, אלא שכנגדה יש מדה אחרת שעדיפה ממנה, והיא מידת הבטחון, שצריך האדם להתחזק ולבטוח בהקב"ה שיוזמין לו בערב שבת בהמה נאה לשבת [ויתכן שהיה מקיים את מצות זכירת השבת בכל יום על ידי שהיה מונה את הימים לשם שבת, יום אחד בשבת, יום שני בשבת].

וכיון שבשני הדרכים יש מצוה ומעלה, על כן אין פוסקים כאחד מהם, אלא הניחו את הענין רשות לכל אדם שיעשה בו כרצונו, הרוצה לעשות כמידת שמאי יעשה, והרוצה לעשות כמידת הלל יעשה.

יפה תואר (על ב"ר יא, ד), ומהרש"א שם

ובאור החיים (פסוק ה) ביאר לפי זה את אמירת נעשה ונשמע, שאמרו כך, את התורה שבכתב 'נעשה' - אנו מקבלים עלינו לעשותה מעתה, עוד קודם ששמענו אותה, אולם את התורה שבעל פה שהיא כוללת את גדרי חכמים ותקנותיהם אשר יורו, את זה 'נשמע' - נמתין עד שנשמע, ואז נבחן ונחליט אם חפצים אנו לקבלה.

התוספות (שבת פח. ד"ה כפה) תירצו, שעל כן כפה עליהם את ההר, כי חשש שמא יחזרו בהם מקבלתם, כאשר יראו את האש הגדולה, [כמו שנאמר בפסוק שלאחריו, 'והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש'], שכאשר דיבר ה' אליהם מתוך האש אזי יצאה נשמתם של ישראל (שם פח.), וכפה עליהם את ההר וכדי להכריחם שלא יחזרו בהם.

זכור את יום השבת לקדשו (כ, ח)

תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמיניו לשבת. (רש"י בשם המכילתא).

והקשה הרמב"ן על דברי רש"י, שהרי נחלקו שמאי והלל בדבר זה, כמבואר בגמרא (ביצה טז.), תניא אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה אומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה, מניח את השניה ואוכל את הראשונה, אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו, שכל מעשיו לשם שמים, [בוטח שתזדמן לו נאה לשבת. רש"י (ד"ה לשם)], שנאמר, 'ברוך ה' יום יום'. והרי כלל הוא שבמחלוקת בית שמאי ובית הלל הלכה כבית הלל (עירובין יג.), ואם כן מדוע פירשו כאן את הפסוק כפי דעת בית שמאי, שאף בתחילת השבוע אם הזדמן לו, חפץ יפה או מאכל טוב צריך להזמינו לשבת.

ויש לומר, שכלל זה שיש לפסוק כבית הלל נגד בית שמאי אמור רק כשנחלקו לענין איסור והיתר וכדומה, אבל כאן כל המחלוקת

כי אתה עמדי

להיות בבית הספר בראש השנה

עם מדת ההשתוות להיות דבק ברצון ה' בלא רצון עצמי כלל, בלא לדעת כלל מרצון עצמו, היו צדיקים שבראש השנה שהו בבית הספר בין בריונים ופושעים, ועבדו שם את ה' עם אותו ברען והתלהבות כמו בשעה ששהו בחצרם עם אלפי החסידים.

ק"ק מספר על הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורא זצ"ל שפשהיה אסור בבית האסורים במלכות הרשע ברוסיה, כשבקרו חותנו הרה"ק הבית אהרן מקארלין זצ"ל בבית מאסרו, שאילו חותנו על הרגשתו בבית האסורים, וענהו בתמת קדשו: 'מה לי הכא מה לי התם'. כאומר שבכל מה שנוגע לעבודת השם יתברך וקיום רצונו, אין אצלו שום הבדל בין עבודת השם יתברך הנוהגת בביתו נאוו לבין עבודת השם יתברך הנוהגת בבית האסורים, בשני המקומות יש שליחות מהשם יתברך, ושניהם אפוא שוים לטובה.

והוסיף הגר"ח בריי זצ"ל ואמר, חסידי קמאי היו מפליאים בהתפעלות מרבה את גדל אמונתו בהשם יתברך, כי הלא בשבתו בביתו נאוו קדש על פסא ממלכתו של אבי מלך ישראל מרן הס"ק מרוזין זצ"ל, היה מקר ברבבות אלפי ישראל שעלו להצדיק לחסות בצל קדשותו ובראשם כל צדיקי דורו, ואף על פי כן הרי בה בשעה שעלתה ברצון השם יתברך להושיבו תחת מסגרי וברית, לא היתה אצלו שום נפקא מינה והבדל בין הישיבה על פסא ממלכתו לבין הישיבה בבית האסורים.

אין חלוק בין עשרה חסידים לעשרת אלפים

כאשר הרה"ח ר' בנימין אלתר ז"ל נכדו של מרן האמרי אמת זצ"ל חלה את חליו האחרון, ושהה מספר שבועות בבית החולים, שאל אותו אחד מבניו "איך עברה השבת, אני יודע שבבית יותר טוב".

ורבי בנימין בחיכו הלכבי עונה לבנו: אני עדין זוכר את זקני האמרי אמת זצ"ל בנוארשא, לאחר תפלת ערבית בליל ראש השנה ת"ש, כאשר הסתובב ואחל לנו - לעשרה אנשים שהתפללו אתו ללא בגדי שבת - לשנה טובה, ורעש הפגזים מחריש את אַזְנֵינו, הוא לא היה נראה אחרת משנה קודמת בה הסתובב ואחל לשנה טובה לאלפי חסידיו, וגם רעש צעקותיהם לשנה טובה החריש אַזְנֵינו, ואז למדתי שלא משנה 'היכן נמצאים' משנה 'איך נמצאים'.

לרקוד הקפות, ולצאת באותו לילה לגלות

עם מדת הדבקות וההשתוות הזו, מצינו אצל צדיקים קדושים עליונים שליטה מחלטת ברגשותיהם, להיות יכול לעשות בכל רגע את המטל, בלא להתפעל ולקבל שנוי מחמת העומד לקרות בעוד רגע. לדעת לעבר ברגע אחד מעת ספוד לעת רקוד, מעת לבכות לעת לשחוק, והכל בשיוון נפש כמי שהכל שוה בעיניו, הכל הוא רצון ה'.

וכמספר על הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל שבהגיע הידיעה האימה בהושענא רבה שנת תרצ"ט על בואם של הצוררים למחרת היום, נטלה בפעם אחת השלוחה שהיתה נסוכה על עיניה זו, ואת מקומה תפסה האנדרלמוסיה, זה נס לכאן וזה לכאן, זאת ידעו כלם כי כניסת הגרמנים ימ"ש פרושה שואה ואבדון.

המקום המיוחד למלט את נפשם לעת עתה היתה העירה סקאהל הסמוכה לבעלזא. הוחלט, כי הם יעזבו את העיר ברפכת. אבל היות והרפכת איננה עוברת את בעלזא אלא לאחר התקדש החג, הושיב רבנו הקדוש שלשה דינים בבית דין ופסקו שמתר לחלל את החג משום שהוא פקוח נפש ודוחה יום טוב. וההחלטה נפלה לעזוב ולברח מבעלזא עוד בזה הלילה, ליל שמיני עצרת.

בחוצי שוורים אימה ומבוכה, רעש ומהומה, אך בתוך בית הפנסת המפאך עורף רבנו הקדוש את ההקפות בשלוחה ובהתלהבות דקדשה. הוא לא נתן לשנות מאומה מהנהוג בשנים כתקונם, אף שעתיים היה מערפל ואינו מבשר טובות כלל. על אף כל אלה התבטא אחד החסידים שהיה נוכח באותו לילה: "מי שלא ראה שמחה זו, לא ראה שמחה של מסירות נפש מימיו".

החסיד הזה אף נותן תאור מה על דמותו של רבנו הקדוש בלילה המאים ההוא "רקדנו באותו לילה שעה ארבע פנהוג מימים ימימה, באותה עת הסתפלת בפני רבנו הקדוש ורעדה אחרתני מהוד פניו הקדושות, מימי לא זכיתי לראות מראה קלסתר פנים שפנה, כמלאך ה' צבאות.

לאחר ההקפות קדש רבנו הקדוש על היין ושתה שתי כוסות כדי שיהיב כקדוש במקום סעודה, לאחר מכן לבש בגדי חל ואמר: לאמיר אנטאן די גלות קליידער (הבה ונלבש בגדי גלות)! (בקדשותו של אהרן חלק א עמוד סח).

(מתוך הספר כי אתה עמדי, אמונה, פרק ט)

בנתחב העיון

שאלות לעיון והעמקה בפרשת השבוע

תשובות לשאלות אלו אפשר למצוא גם בספר נתיבות דעת בהרחבה ובתוספת מרובה

בין המשיבים יוגרל מידי חודש זיכוי כספי ע"ס 100 ש"ח לקניה ברשת אור החיים

יש לשלוח את התשובות עד יום רביעי פרשת משפטים למייל המערכת: netivot121@gmail.com או לפקס: 077-3183871

- א. "ויתצבו בתחתית החר". מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית וכו'. מכאן מודעא רבה לאורייתא. (רש"י). האם יתכן שעד ימי אחשורוש יכלו בני ישראל לחזור בהם מקבלת התורה.
- ב. "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". מדוע לא נאמר 'אנכי ה' אלוקיך אשר בראתי את העולם (עיון היטב ברש"י).
- ג. "אנכי ה' אלוקיך". מדוע נאמרו עשרת הדברות בלשון יחיד.

בכל ענייני הגליון ולהצטרפות לקבלת הגליון מדי שבוע ניתן לפנות לדוא"ל: netivot121@gmail.com או לטלפון: 052-7182990